

2. Виноградова, О. Энергопереход: непопулярный взгляд / О. Виноградова // Нефть России. – 2019. – № 3–4. – С. 17–21.
3. Unique, built – in forecasts and the most up – to – date power generation database [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.enerdata.net/brochure/power-plant-tracker-brochure-enerdata.pdf> (дата обращения 04.09.2019).
4. These Young Inventors Are Tackling Africa's Electricity Crisis [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.forbes.com/sites/laurie-winkless/2016/06/11/these-two-young-inventors-are-tackling-africas-electricity-crisis/#3b78dd295ee5> (дата обращения 02.09.2019).
5. International Renewable Energy Agency [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.irena.org/> (дата обращения 05.09.2019).
6. BP Energy Outlook 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.bp.com/en/global/corporate/news-and-insights/press-releases/bp-energy-outlook-2019.html> (дата обращения 05.09.2019).
7. Фролов, А. «Зеленое» яблоко раздора [Электронный ресурс] / А. Фролов. – Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/657831> (дата обращения 17.02.2019).
8. Global LNG Outlook 2018 : Long – term forecast of LNG markets to 2030 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://about.bnef.com/> (дата обращения 03.09.2019).
9. Electric Vehicle Outlook 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://about.bnef.com/electric-vehicle-outlook/> (дата обращения 06.09.2019).
10. Howarth, R. W. Methane and the greenhouse – gas footprint of natural gas from shale formations / R. W. Howarth, R. Santoro, A. Ingraffea // The New York Times Journal. – 2016. – № 4. – P. 16–29.
11. Пасечник, А. Трамп верит в нефть [Электронный ресурс] / А. Пасечник. – Режим доступа: <http://izvestia.ru/news/644855> (дата обращения 15.12.2018).

ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО» ТА ПРОБЛЕМА ЙОГО ТЛУМАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Циганюк Ю.В.

*Кандидат юридичних наук, завідувач кафедри права та правоохоронної діяльності,
Хмельницький інститут Міжрегіональної Академії управління персоналом
orcid.org/0000-0002-8495-3583*

THE CONCEPTS OF "CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION" AND THE PROBLEM OF ITS INTERPRETATION IN UKRAINE

Tsiganyuk Yu.

*Candidate of Sciences in Law, Associate Professor of the Department of Law and Law-enforcement practice,
Khmelnytsky Institute of Interregional Academy of Personnel Management
orcid.org/0000-0002-8495-3583*

Анотація

У статті проаналізовано поняття «кримінально процесуальне законодавство». З'ясовано, що у статтях 1 та 9 Кримінального процесуального кодексу України використовуються різні за своїм змістом поняття як «закон України» та «законодавство України». Доведено, що термін «...та інших законів України» у ч. 2 ст. 1 Кримінального процесуального кодексу України необхідно розуміти у широкому сенсі, а практику Європейського суду з прав людини як джерело кримінального процесуального права, а також результат його тлумачення.

Abstract

The article analyzes the concept of "criminal procedural legislation". It is found that Articles 1 and 9 of the Criminal Procedure Code of Ukraine use different concepts in terms of "law of Ukraine" and "legislation of Ukraine". It is proved that the term "... and other laws of Ukraine" in Part 2 of Art. 1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine must be understood in the broad sense, and the practice of the European Court of Human Rights as a source of criminal procedural law, as well as the result of its interpretation.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінальне процесуальне законодавство, закон, практика Європейського суду з прав людини.

Keywords: criminal procedure, criminal procedural legislation, law, practice of the European Court of Human Rights.

Чинні норми Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначають схожі поняття та категорії науково-теоретичне осмислення яких є необхідним. Серед таких визначення у ч. 2 ст. 1 КПК України складового елемента кримінального процесуального законодавства

«...інших законів України» та у ч. 1 ст. 9 «...інших актів законодавства», а також потребує деталізації та співвідношення перелік нормативно-правових актів, що визначений ч. 2 ст. 1, ч. 2 ст. 8, ч. 1 ст. 9 КПК України.

Так, ч. 1 ст. 1 КПК України визначила, що порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, а в ч. 2 цієї ж статті визначено, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України (курсив наш – Ю.Ц.) [2]. Частина 1 статті 9 КПК України встановила, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства (курсив наш – Ю.Ц.) [2]. Звертає на себе невідповідність у статтях юридичних понять «закони України» та «інші акти законодавства». А у ч. 3 ст. 9 визначено, що закони та інші нормативно-правові акти України (курсив наш – Ю.Ц.), положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон (курсив наш – Ю.Ц.), який суперечить цьому Кодексу [2]. Звідси наочна невідповідність одного елемента термінології кримінального процесуального законодавства.

У 1998 році Конституційний Суд України у своєму Рішенні визначив, що термін «законодавство» досить широко використовується у правовій системі в основному у значенні як сукупності законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують ту чи іншу сферу суспільних відносин і є джерелами певної галузі права. Цей термін без визначення його змісту використовує і Конституція України (статті 9, 19, 118, пункт 12 Перехідних положень). У законах залежно від важливості і специфіки суспільних відносин, що регулюються, цей термін вживається в різних значеннях: в одних маються на увазі лише закони; в інших, передусім кодифікованих, в поняття «законодавство» включаються як закони та інші акти Верховної Ради України, так і акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а в деяких випадках – також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади [4]. У підсумку, розтлумачуючи норму ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України, Конституційний Суд України визначив, що поняття «законодавство» включає сукупність різних за своєю юридичною силою нормативно-правових актів.

Для з'ясування того, що ж, у цьому контексті, розуміється при співвідношенні понять із ч. 2 ст. 1 та ч. 1 та ч. 3 ст. 9 КПК України, то необхідно звернутись до вітчизняної наукової думки.

Так, В.М. Тertiшник зазначає, що крім Конституції України, міжнародних правових актів, прецедентної практики Європейського Суду з прав людини та Кримінально-процесуального кодексу України, до джерел норм кримінально-

процесуального права належать закони України «Про судоустрій та статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями досудового слідства, прокуратури і суду» та деякі інші законодавчі акти, якими вносяться зміни або доповнення до Кримінально-процесуального кодексу. За своєю юридичною силою норми, що регулюють кримінальний процес і кримінально-процесуальні відносини, поділяються на такі рівні: – конституційні норми (норми найвищої юридичної сили); – норми ратифікованих Україною міжнародних правових актів; – норми, викладені в рішеннях Конституційного Суду України; – правотворчі рішення Європейського Суду з прав людини; – норми КПК України; – норми інших законів [6, с. 20].

На думку Д.П. Письменного, за загальноприйнятим визначенням, відправними джерелами сучасного кримінального процесуального законодавства є Конституція України, а також органічно пов'язані з нею закони про судоустрій і статус суддів, прокуратуру, Службу безпеки України, міліцію (на сьогодні «поліцію» – Ю.Ц.), адвокатуру та адвокатську діяльність, оперативно-розшукову діяльність й інші галузеві закони, які спрямовані на зміцнення правопорядку в нашій державі та посилення боротьби зі злочинністю [3, с. 39]. Автор визначив, що до джерел кримінального процесуального права України належать: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс, інші закони України, що містять норми кримінального процесуального права, міжнародні договори, рішення Європейського суду з прав людини, а також рішення Конституційного Суду України [3, с. 46].

Зрозуміло, що поняття «джерела кримінального процесуального права» та «кримінальне процесуальне законодавство», у розумінні ч. 2 ст. 1 КПК України, це різні поняття. Але співвідношення взаємопов'язаних категорій «форми» та «змісту» обумовлює спільне дослідження цих понять. Вище викладене дозволяє прийти до висновку, що сучасна наукова думка, серед іншого, розглядає закони України як елемент кримінального процесуального законодавства України, яке визначає порядок кримінального провадження на території України. Однак, звернемо увагу на інші нормативно-правові акти, посилання на які також знаходимо у КПК України та які встановлюють порядок кримінального провадження, а порушення вимог норм яких тягне за собою скасування процесуальних рішень та/або визнання зібраних доказів недопустимими.

Так, згідно ч. 2 ст. 214 КПК України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Націо-

нальним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства [2]. А згідно ч. 2 ст. 35 КПК України матеріали кримінального провадження, скарги, заяви, клопотання та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду в день надходження таких матеріалів. До автоматизованої системи документообігу суду в обов'язковому порядку вносяться: дата надходження матеріалів, скарги, клопотання, заяви або іншого процесуального документа, прізвище особи, стосовно якої подані документи, та їх суть, прізвище (найменування) особи (органу), від якої (якого) надійшли документи, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових документів, дані про суддю, який здійснював судові провадження, та інші дані, передбачені Положенням про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженим Радою суддів України за погодженням з Державною судовою адміністрацією України [2].

Отже, сам текст КПК України містить вимоги, про те, що окремі питання кримінальної процесуальної діяльності регулюються Положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань та Положенням про автоматизовану систему документообігу суду. Окрім того, існує чимало нормативно-правових актів, що регулюють питання взаємодії органів досудового розслідування під час здійснення слідчих (розшукових) дій, проведення негласних слідчих (розшукових) дій тощо. Наприклад: Положення про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України від 06.07.2017 № 570; Наказ про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5; Наказ про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події від 03.11.2015 № 1339 та інші.

Також знаходимо у частині 1 ст. 412 КПК України, що істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог цього Кодексу, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обгрунтоване судові рішення [2]. При цьому звертає на себе увагу деталізація, яка викладена у п. 2 ч. 2 ст. 412 КПК України про те, що судові рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню якщо рішення ухвалено незаконним складом суду [2]. А одним із нормативно-правових актів, який регулює підстави для визнання складу суду законним чи ні є Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 № 30 та погоджене Головою Державної судової адміністрації України

«Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду» [5] (далі – Положення). Так, у розділі VIII «Автоматизований розподіл судових справ між суддями» вказаного Положення встановлені шляхи визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної справи або матеріалів кримінального провадження модулем автоматизованого розподілу. Зрозуміло, що порушення норм вказаного Положення тягне за собою визнання складу суду незаконним.

Таку ж підставу для скасування або зміни судових рішень при розгляді справи в суді касаційної інстанції визначено у п. 1 ч. 1 ст. 438 КПК України [2].

Отже, використане у ч. 2 ст. 1 КПК України поняття «інших законів України» потребує широкого розуміння шляхом тлумачення як сукупності нормативно-правових актів, адже кримінальна процесуальна діяльність не може ґрунтуватись виключно на вузькому розумінні лише як норм законів України.

Для формулювання остаточного висновку, також необхідно визначити роль практики Європейського суду з прав людини, яка не зазначена в ст. 1 КПК України як кримінальне процесуальне законодавство, а у ч. 2 ст. 8 КПК України визначено, що принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та ч. 5 ст. 9 КПК України встановила, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [2].

Вважаємо, що положення засади верховенства права та засади законності визначають застосування норм кримінального процесуального закону при цьому деталізуючи його, а як джерело норм кримінального процесуального права визначають практику Європейського суду з прав людини, як своєрідну надбудову над кримінальним процесуальним законодавством та вектор у прийнятті процесуальних рішень. Вказане не суперечить думці Н.Р. Бобченко. Автор визначив, що судова практика – це не лише засіб забезпечення однакового розуміння і правильного застосування матеріального та процесуального закону у типових ситуаціях, але й індикатор стану правової системи, вказівник напрямів її вдосконалення [1, с. 7].

З цього можна підсумувати наступне:

1. Термін «...та інших законів України» у ч. 2 ст. 1 КПК України необхідно розуміти як те, що у нього включаються як закони, так і інші акти Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, також і нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади.

2. Необхідно внести зміни до ч. 2 ст. 1 КПК України замінивши «та інших законів України» на «та інших актів законодавства України».

3. Практика Європейського суду з прав людини є джерелом кримінального процесуального права, однак не є кримінальним процесуальним законодавством, оскільки не створює норму права, а її тлумачить.

Список літератури

1. Бобченко Н.Р. Новели кримінально-процесуального законодавства України в контексті забезпечення єдності судової практики / Н. Р. Бобченко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2018. – № 1(17) URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18bnrysp.pdf>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Письменний Д. П. Удосконалення кримінального процесуального законодавства України: стан і перспективи / Д. П. Письменний // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 38-47. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_9
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство») від 9 липня 1998 року Справа N 17/81-97 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>
5. Рішення Ради суддів України «Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду» від 26.11.2010 № 30 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#n1034>
6. Тертишник в. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.